

Jöjjetek

1958. február.

II. évfolyam, 2. szám.

Visszatekintés

Külföldön élve, de talán még Magyarországon élve sem lehet a magyar keresztyénség helyzetét pontosan megírni. Nem csupán azért, mert adatok nem állnak kellő számban a rendelkezésünkre, hanem azért sem, mivel a keresztyénség nincsen elválaszthatatlanul összekötve a látható egyházakkal és azok életével. A láthatatlan egyház, az ecclesia invisibilis, minden egyházi köteléken — a látható egyház, az ecclesia visibilis kötelékein — túlménően magában egyesíti a hívőket; valóban, ez a hívek közössége. Az egyházi élet, melyben mi a keresztyénséget éljük, szemléljük, telve van bűnnel, harccal, vergődéssel. Hozzáát a hit, a szeretet, a gyermeki ragaszkodás, a történelem, a sorsközösség tudata, Isten rendelése. Így élünk mi, külföldön is, a magunk magyar keresztyénségének egy-egy darabjaként.

1957 a magyar keresztyénség számára mint az egész nemzet számára is — telve van ellentétes eseményekkel és törekvésekkel. A helyesíthetőnek és a feltétlen elvetendőnek furcsa kavargása tárul a szemünk elé, ha pillantásunkat Magyarország felé irányítjuk.

Az elmúlt év folyamán egy c ikkünkben azt mondtuk, hogy a forradalom a magyar egyházak életére végső fokon jó hatással volt. Kétségtelen azonban, hogy — miként az egész nemzeti életben — az egyházi életben is folyik manapság egy felülről kényszerített restauráció.

Míg 1957 elején Ravasz László nyugodtan hirdethette az ígét, később eltiltották ettől. Pap Lászlót, a budapesti református teológiai akadémia volt igazgatóját letartóztatták. Sok lelkipásztor és presbiter ismerkedett meg a politikai rendőrség fogdáival.

Az egyházi élet újra indulni kezdett az elmúlt év elején. Többen mertek istentiszteletre járni, mint azelőtt. Evangelizációk indultak meg, ha szerény keretek között is. Az volt 1957 elején az ember érzése, hogy legalább az egyházi élet folyása megkönnyebbült. Hogy ez valóban így van-e, nehéz megállapítani. A hírek meglehetősen ellentétesek. Míg az ország egyik részében nem támasztanak kifogást az evangelizációk ellen, máshonnan éppen az ellenkezőről értesülünk.

Ökumenikus vonalon a magyar keresztyénség az utóbbi évek során különösen fontos szerepet játszott. Ebben azonban mindig benne volt egyféle furcsa feszülés, ami abból fakadt, hogy a nem-magyar egyházak számára is mindjobban világos lett, hogy azok, akik a magyar keresztyénséget képviselik, nem mindig tekinthetők igazi „képviselők”-nek, mert nem rendelkeznek a gyülekezetek bizalmával. Világosan kifejeződött ez a bizalmatlanság az elmúlt év nyarán az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottságának az amerikai New

Haven-ben tartott gyűlésén. Még élesebben mondotta ki ezzel kapcsolatos érzéseit a Német Evangéliumi Egyház református szövetségének a vezetősége ama levelében, melynek szövegét előző számunkban közöltük.

Most előttünk fekszik a református konvent elnökének, Berezky Albertnek az erre a levélre adott válasza is, amint azt a Reformierte Kirchenzeitung 1957. december 15-i száma közli. Berezky e levelében visszaütíti a magyar református egyház életébe való külső beavatkozást, azt azonban nem mondja, hogy az egyházi vezetőséget valóban a gyülekezetek bizalma kíséri. Való igaz, levele elején megemlíti, hogy a püspöki tisztséget és a konventi elnöki tisztséget a dunamelleki egyházkerület és a gyülekezetek kérésére fogadta el újra, gyenge egészségi állapota ellenére is.

A rettenetes azonban éppen az a Vasfüggöny mögött, hogy mindez nem jelent semmit. Ahol nincs szabadság, ott az egyhangú felkéréseknek sincsen semmi jelentőségük.

A keresztyénség azonban egy. A keresztyén egyházak nem államok, hanem ugyanazon Urnak a követőiből álló közösség.

Ha Magyarországon nem lehet kimondani az igazságot, jó, ha kimondják ezt másutt. Ez igazibb testvériség, mint diplomatikus álszenteskedéssel hallgatni. Ha pedig némelyek azt mondják, hogy a külföldi református egyházak „beavatkozása” csak megnehezítette a magyar református egyház vezetőinek a helyzetét, felmerül az emberben a kérdés, vajjon ezen „beavatkozások” híján más lett volna-e a fejlődés iránya. Az egész konstellációt tekintve az az érzésünk, hogy nem.

Legújabb hírek szerint Vető Lajos is visszatért az evangélikus püspöki székbe. Ordass Lajost, kinek a Lutheránus Világszövetség gyűlésén mondott ígérvetése nagy visszhangot keltett, az állam igyekszik mindjobban háttérbe szorítani.

Mindezzel újra csak arra szeretnénk rámutatni, hogy egy diktatúrában azokban az egyházakban, melyek választások útján töltik be tisztségeiket, a megfélemlítés minden eszközével, melyeket jól ismerünk, mindent el lehet érni. Azok, akik ily módon vezető állásba kerülnek, nem képviselnek senkit, csak azt, aki (hiszen ez a tényleges igazság) kinevezte őket. Ezen semmiféle egyhangúság nem változtat semmit. A protestáns egyházak a nyilvánosság, a demokrácia, a szabad választások egyházai. A demokratikus berendezkedésnek pedig az az alapvető hibája, hogy a következetes diktatúra, ha uralomra kerül felette, könnyen kijátszhatja azt önnönmaga ellen visszaélve annak minden erényével, elsősorban választások for-

A bűnök, a fák és az Isten

*Jártunk a hegyek között;
kemények voltak mint az erény,
ridegek voltak mint a bűn emléke.
Közben sovány, fekete fák vigyorogtak
ránk,
számunkérték a ködben bűjdosót.*

★

*Befelhőzött
az értelem és elragadtatott.
Messze magasba — s a fákon
átleng az üresség.
Varjúk és sziklák között
álldogálnak napjaink.*

★

*Mint tyukás ing, lóg a lelkünk
a fekete fákon.
Sajog a csonka test.
Fáj mint a hómező,
fáj mint az izzó fém.*

★

*Kietlen hiányok kelyhe
ember.*

KIBÉDI VARGA ÁRON

májában. Mert a választások a szabadságot és a félelemtől való mentességet tételezik fel. Ha ezek a feltételek eltűnnek, a demokratikus formák elvesztik értelmüket és megfojtással fenyegetik azokat, akik ráépítették létüket.

Igy áll elő az a nagy hasadás, amely mint az egész magyarságot, úgy a magyar keresztyén egyházakat is jellemzi, hogy t. i. a vezetőség — e tekintetben azoktól a személyektől, akik örömteljes kivételként a gyülekezetek bizalmát valóban bírják — nagyobbrészt teljesen önmagában él, áll, „kormányoz” és nyilatkozik.

Azok szubjektív jóhiszeműségét, akik az államhatalom szolgálatában vállalnak egyházi vezető funkciót, nem akarjuk száz százalékban tagadni. Ezt csak Isten, a szívek vizsgálója tudja megítélni. Ők bizonyára hisznek a maguk küldetése fontosságában. Mi azonban őket nem követhetjük.

Maga az egyház ugyanakkor hallgat. Hallgat a magyar keresztyénség a sok nyilatkozat zajában, melyet az ő névleges nevében tesznek. Mert az egyház nem a püspök, sem a gondnok. Az egyház a hívők közössége, amely csak anynyiban egyház, amennyiben hú marad Urához, a Jézus Krisztushoz.

Ily módon világos számunkra az a mélyeséges tragikum, amelyben odahaza a keresztyénség vergődik. Helyzete éppoly tragikus, mint az egész nemzeté.

Ezért kérjük Istent, hogy az úttalan labirintusból mutassa meg a kiutat mind a magyar keresztyénségnek mind a magyar nemzetnek.

Trópusi Afrika új arca

III

Messianizmus és nacionalizmus.

Mint már fentebb említettük, a politikai és a szellemi vezetés gyakran ugyanazon ember kezében egyesül. Ennek a kombinációnak különösen egy megnyilvánulási formájára szeretnők most felhívni a figyelmet, amely majdnem egész Trópusi Afrikában problémát jelent a keresztyénség számára és egyre növekvő méreteket ölt. A nagyobb keresztyén közösségből kiszakadt kisebb afrikai egyházakra és próféta mozgalomokra gondolunk itt, amelyek majdnem kizárólag afrikai kezdeményezésre alakultak és amelyeket afrikaiak vezetnek.²⁰⁾

Az afrikai szellemi életnek egyik legjobb ismerője mondta egyszer, hogy a lakosságnak a keresztyén fehérekkel való érintkezése az afrikai keresztyének mennyiségét növelte, minőségét azonban csökkentette.²¹⁾ Erre az evangélium és az azt valló keresztyén fehérek életmódja közötti különbséget hozza fel okul. Hozzáfűzhetjük még ehhez, hogy sok afrikai világi előnyök kedvéért veszi fel a keresztyéniséget pl. jobb előmenetel reményében a most módosuló társadalomban — nem pedig benső meggyőződésből. Egy másik szakértő megjegyzi, hogy sokszor valóban fel kell tennünk a kérdést, vajjon a missziós társulatok kellőképpen megfontolják-e, hogy a hozzájuk csatlakozott afrikaiak milyen kettős életmódot folytatnak. A hittérítők ismerik azokat, akiknek az élete szegény hoz a missziós közösségekre. De ismerik-e a lényegében jóhiszemű férfiaknak és nőknek a százait, akik minden szabályt és tanítást naív tudatlansággal hágnak át?²²⁾

Az a tény, hogy a keresztyénség ilyen laza alapokon nyugszik — amelyhez még a felekezeti megosztottság is járul —, nagyban elősegíti a szellemi egyensúly megbomlását. Ne csodálkozunk tehát azon, hogy az a kiegyensúlyozatlanság Trópusi Afrika (és más vidékek) úgynevezett krisztianizált közösségeiben egyre inkább jelentkezik. Hogy egy afrikai ember kifejezésével éljünk: „Az afrikai feketében, bárki legyen is az, él még valami vallásos érzés; ha ettől megfosztjuk és ehelyett atheizmust vagy öt megzavaró importált vallásos tanokat prédikálunk neki, menthetetlenül kiközzentjük tengelyéből.”²³⁾ Főképp ott van ez így, ahol a nyugati gazdasági élet a legnagyobb hatást fejtette ki és ahol a faji ellentétek a legnagyobbak.

A messianizmus és a prófétizmus leginkább az utóbbi időben jelentkezik. Már 1913 vége felé fellépett azonban egy liberia származású próféta, William Wade Harris, a Guineai Óböl népei között, aki azt hirdette, hogy ő „Isten küldöttje” és hogy küldetését Gábrriel arkangyaltól kapta. Csúpan az Elefántcsontparton magán 100.000—120.000-re volt becsülhető híveinek száma. Fellépésére jellemzőek voltak a helyi kulturális értékek keretei közötti erkölcsi és szellemi megújulásról szóló prédikációi, valamint az uralkodó európai kisebbség elleni politikai reakció.²⁴⁾ Még most, 40 év elteltével is megtalálhatók működésének nyomai.

Míg a Délafrikai Unióban legalább 800-ra becsülhető a nagyobb egyházaktól különvált apró felekezetek száma (körülbelül 700.000 hívővel), a profétai mozgalom az első világháború óta Közép-és Keletafrikában is növekvőben van. A Watch Tower Congregation (Jehova Tanúi) amely idegen eredetű alakulat, erősen apokaliptikus jellegű tanával a sok felekezet közé még új elemet hozott. Ez a szervezet gyökeresen szakított a Trópusi Afrikában fennálló társadalmi renddel. A sok véres összeütközés egyike után, amelyet a mozgalom váltott ki, ezt a jellemző kijelentést

tette egyik híve: „Mi Isten gyermekei vagyunk, tehát az emberek törvényeit figyelmen kívül kell hagynunk... az idő betelt; ne engedelmesskedjünk többé világi törvényeknek, mert ha embereknek engedelmesskedünk, az ördögnek engedelmesskedünk.”²⁵⁾

Nem ritkaság, hogy a „próféták” olyan személyek, akiket a missziós közösségek valamely oknál fogva kiközösítettek. Így volt ez például Kimbangou Simon „megváltó” esetében is, aki a lelkeszképesítő vizsgán megbukott. Ez a kudarc ébresztette fel benne azt a gondolatot, hogy az elismert felekezeten kívül keressen érvényesülést. Elhivatásának kinyilatkoztatásával egyidejűleg rendkívüli erőket is kapott, többek között betegeket gyógyítására. Isten fiának jelentette ki magát. Belga Kongó nyugati felében tartott prédikációiban bizonyos kongói fajvédő vonások nyilvánultak meg, mint pl. elzárkózás a fehérekkel való minden közösség elől.

Mind e mozgalomnak ismertetőjele a vallásos és politikai elemek összevegyülése. Még az Aranyparton is (ma Ghana), ahol pedig a népevelés sokkal előbbrehaladott mint Trópusi Afrika sok más tartományában, úgy kezdett a jelenlegi vezető párt egy politikai tömegmozgalom elindításához, hogy egy, a keresztyénség által inspirált ritust vett szokásba: a „Lead kindly Light” (Vezess Jóságos Fény) című ismert angol vallásos éneket énekeltek, hazafias imádságokat mondtak és hitvallást tettek, amelyben a nacionalista vezér, a jelenlegi miniszterelnök, Kwame Nkrumah, Krisztus helyét, míg az angol kormányzó Poncius Pilátusét foglalta el.²⁶⁾

A Mau-Mau mozgalom Kenyában erejének nagyrészt abból meríti, hogy nem csúpan politikai csoportosulás, hanem egyben vallás is, a keresztyénség és a pogányság vegyüléke. Ismert keresztyén énekek, melyek dallamára tisztán politikai tartalmú szövegeket énekelnek és az Apostoli Hitvallásnak Mau-Mau változata képezik ennek a mozgalomnak legfőbb ismertető jeleit.²⁷⁾ Hitvallásuk nemcsak a Mindenható Istenben való hitről tesz bizonyosságot hanem az Ő általa küldött vezérekben vetettről is. Ebben a hitvallásban Jomo Kenyatta, a mozgalom ismert politikai vezetője foglalja el Jézus Krisztus helyét. — Különböző „énekeskönyveket” nyomattak. Az énekek kivonatát elolvastva — mely angol nyelven hozzáférhető — a zsolnárok jutnak eszünkbe, azzal a különbséggel, hogy ezekben az énekekben az európaiak töltik be azt a szerepet, amely az ősidőkben, a bosszú-zsolnárokban Izrael elnyomóinak jutott osztályrészül. Hadd illusztráljuk ezt néhány idézettel: „Ti pedig európaiak tudjátok meg, hogy azon a napon, amikor Isten eljő a mi segédelmünkre, kiűztek a mi földünkről!” — „Óh ti európaiak, nem vagytok egyebek rablónál, bár úgy tesztek, mintha vezetnétek bennünket. Távozzatok, távozzatok, európaiak! Már elégünk van az elmúlt évek szenvedéseiből.” — „Midőn az európaiak idejöttek, azt mondták, hogy tanítani akarnak és mi örömmel fogadtuk őket. Jaj nekünk! Igazában azért jöttek, hogy leigázzanak minket!” — „Ne féljen a te szíved, van Isten az égben. Légy bátor! Isten hatalma velünk van és az európaiak kiűzetnek.” — „Szent a kikuyuk könyve. Segít engem, hogy a jó úton haladjak; ez az én kalauzom, ha a kikuyukhoz csatlakozom. Ez a Könyv Kenyatta; ő az, aki engem vezérel, ő váltott meg engem vérevel.” Jomo Kenyatta a „megváltó”. Egyik énekeskönyv utolsó éneke két versszakból áll az angol himnusz dallamára. Tartalma a kikuyu imádsága, melyben országára áldásért könyörög.

Érdekes végül Jomo Kenyattának a véle-

ményét meghallgatni az országában folytatott hittérítői munka felől. „A keresztyénség első tanítói, kik Afrikába jöttek, nem számoltak azzal, mekkora a különbség a keresztyén vallás individualisztikus jellege és az afrikai közösségi életmódja között, amelyet nemzedékről nemzedékre szálló hagyományok és szokások szabályoznak. Nem látták be azt sem, hogy egy törzs sorsa és szerencséje a tabuk iránti tisztelettől és a törzs jogaihoz való szigorú ragaszkodástól függött, ami a törzs minden egyes tagját — kezdve a királytól és a főemberektől egészen a legjelentéktelenebb személyig — egységbe foglalta. Ezt a közösséget a kötelességek vastörvénye uralta. Nyugati vallásos közösségek megbízottai olyan kérdések megoldására vállalkoztak, amelyeknek megoldására nem voltak felkészülve. Elítélték olyan szokásokat és hitet, amelyet nem értettek meg.”²⁸⁾ Ezt a könyvet 1938-ban adták ki először, tehát olyan időben, amikor még szó sem lehetett a Kenyatta körüli személyi kultusról.

A kenyai felkelőmozgalom vezérének az ítélete mellett legyen szabad egy kameruni keresztyén nyilatkozatát is közölnöm, amelyet egy 1952-ben Springfieldben (Ohio, USA) tartott nemzetközi misszió összejövetelre írt. „A keresztyénségnek a szabad akaratról szóló tanításai helyesek, mondta, de tanítóink, akik megfosztottak minket szokásainktól ahelyett, hogy azokat a keresztyénség szabályaival igyekeztek volna egybehangolni, ezek a mi tanítóink voltak azok, akik által elvesztett a szabadságunk. Ami pedig minket illet, mi túlságosan siettünk ennek a (másik) „szabadságnak” az elfogadásával.”²⁹⁾

Nyugat és Trópusi Afrika.

Megdöbbenőek azok a megoldásra váró kérdések, amelyek előtt Trópusi Afrika áll. Dagu lelkész (l. 1957. decemberi számunkat, Szerk.) szemrehányása, hogy a Nyugat nem ismeri az afrikai embert és hogy ezáltal minden életrevaló kapcsolat alapja hiányzik, nagyon is helyénvaló. Nyugat túlságosan

(Folytatás a 6. oldalon)

²⁰⁾ A legmélyebben szántó tanulmány e tárgyról: Bengt G. M. Sunkler: Bantu Prophets in South Africa, 1948. c. munkája, amelyben a szerző egyúttal a „profétizmus” jelenségét is taglalja. L. továbbá: G. Balandier: Messianisme et nationalisme en Afrique Noire, Cahiers Internationaux de Sociologie, 1953. vol. XIV. 41. sk. ll.

²¹⁾ W. M. Eiselen: Christianity and the religious life of the Bantu; Shaper (ed.); Western Civilisation and the Natives of South Africa, 1934. 73. l.

²²⁾ Sylvia Leith-Ross: African Women, 1939. 293. l. Ld. továbbá: G. Parinder. Religion in an African City, 1953, 159 sk. ll. (A város Ibadan, Nigéria.)

²³⁾ „Le Noir d'Afrique, quel qu'il soit, a un rudiment de religion; le lui enlever par l'athéisme ou par la confusion des doctrines religieuses importées, c'est, à coup sûr, en faire un désaxé”. J. R. Ayouné, Occidentalisme et Africanisme; Renaissances, 1944. október. 204. l.

²⁴⁾ Ld. többek közt: Le Monde Noir, 133. sk. ll.: A. Roux: Un prophète: Harris.

²⁵⁾ Ezt G. Balandier idézi Sociologie Actuelle de l'Afrique Noire, 1955. c. munkájában (420. l.) egy, a Jehova Tanúiról szóló kiadatlan jelentésből. Balandier műve részletesen tárgyalja a belga és francia Kongóban előfordult messianisztikus mozgalomokat.

²⁶⁾ Ld. Th. Hodgkin: Nationalism in Colonial Africa, 1956. 95. l.

²⁷⁾ L. S. B. Leakey: Defeating Mau Mau, 1954. 41. sk. ll. Ez a könyv több érdekes kivonatot tartalmaz az énekekből és a hitvallásból.

²⁸⁾ Jomo Kenyatta, Facing Mount Kenya, 1938. 2. kiadás 1953. 270. sk. ll.

²⁹⁾ Africa is here, 1952. 182. l.

Azsia népei és a magyar forradalom

Forradalmunk eltiprása után az ázsiai kapcsolatok megteremtését — éppúgy mint annakidején a forradalmat is — az egyetemi hallgatók kezdeményezték. 1957 májusában négytagú delegáció indult Ázsia különböző országaiba, hogy a Szabad Magyar Egyetemisták Szövetsége nevében ez országok egyetemi hallgatóival és szervezeteivel a kapcsolatokat felvegye, tapasztalatokat cseréljen, ismertesse a magyar forradalom és szabadságharc igaz történetét, s ezen keresztül barátokat szerezzen a magyar diákoknak és az egész magyar ügynek. A delegáció csaknem egész Ázsiát bejárta: Indonézia, Japán, Burma, Fülöp-szigetek, Ceylon, Pakisztán voltak útjának főbb állomásai, de Indiában, Koreában, Thaiföldön és Hongkongban is megfordult.

A delegáció tapasztalatai szerfölött változatosak és magukban foglalják az egyszerű európai ember úgynevezett turista-élményeit s a magyar forradalom visszhangját tanulmányozó „homo politicus” tapasztalatait egyaránt. Ezért egy újságcikk keretében nagyon nehéz nemcsak összefoglalni a legfontosabbnak látszó tapasztalatokat és élményeket, de csak kiválasztani is azokat a témaköröket, amely az olvasót érdekelheti.

A legközelebről mindannyiunkat mégis valószínűleg az a kérdés érint, hogy mit tudnak a magyarokról és főleg a magyar forradalomról Ázsiában?

Amilyen egyszerű a kérdés, olyan bonyolult és hosszú a válasz.

Nem elég ugyanis csak azt mondani, hogy minden országban mást és másképpen ismernek és tudnak rólunk, hiszen arra is kíváncsiak vagyunk, mit és hogyan tudnak rólunk itt, mit és hogyan amott és a harmadik helyen. Ezért először egy általános képet kellene rajzolni Ázsiáról, jelenlegi helyzetéről és problémáiról.

Annak hangsúlyozása mellett, hogy csak nagyon általános helyzetképről lehet szó, azt állapíthatnánk meg legelőször, hogy jelenleg maga Ázsia is egy forradalmat él át. Ez a forradalom az önálló és független nemzeti államok kialakításának, az évszázados elmaradottság megszüntetésének a forradalma. Ez a dinamizmus, a felfelé törekvés, a mozgalmasság jellemzi egész Ázsiát. A különböző országok nagy lendülettel dolgoznak önálló gazdaságuk megteremtésén, vagy fejlesztésén. Indonéziában például feltűnt a delegációnak az egyetemeken nagy száma, ahol indonéz egyetemi hallgatók tízezerrel tanulnak nagy szorgalommal. Egyébként az ázsiai országok felfelé törekvésének első és igen jellemző vonása, hogy mindegyik ország igyekszik kialakítani a saját értelmiségét.

Az átalakulásnak másik jellemzője, hogy keresik azokat az új utakat, lehetőségeket, formákat és módszereket, amelyekkel megoldhatják nagy néptömegek szociális és társadalmi problémáit, kiküszöbölhetik a nyomort és a nincstelenséget. Ez teszi érthetővé, hogy miért fordulnak olyan nagy figyelemmel a Szovjet felé. Azt gondolják — s tapasztalat hiján sok esetben el is hiszik — hogy a Szovjetunióban minden problémát megoldottak, megvalósították a szocializmust s az emberileg lehetséges legnagyobb jólétet biztosították.

Ez a hiedelem nagyon erős Ázsiában s a Szovjet minden eszközzel erősíti is ezt. Ez magyarázza meg viszont azt, hogy ahol tudtak is a magyar forradalomról, ott is nem egyszer elferdítve, az igazságnak nem megfelelően tudtak róla.

A forradalomról az egykorú újságcikkek és rádióadások beszámolóin keresztül értesültek. Ez elég kevés volt, amely mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy tízezer kilométer távolságban az eseményeknek egészen más az akusztikája, más a visszhangja. Sokan viszont ennek alapján is már eleve szimpátiával viseltettek a delegáció iránt, s bár még ők is nagyon keveset tudtak a forradalomról, mégis barátokként fogadták azt.

A delegáció útjág tehát keveset tudtak a forradalomról Ázsiában. Ehhez az is hozzájárult, hogy semmiféle összefoglaló tájékoztatás nem jelent meg, amelyből az egész forradalomról képet nyerhetek volna. Ha pedig

sok esetben hamis és rossz volt az az ismeret, amellyel rendelkeztek, ez annak tudható be, hogy az Ázsia országaiban lévő magyar és szovjet követségek nagy buzgalommal terjesztették a Kádár-kormány által kiadott Fehér Könyvet, valamint a prágai, szovjet befolyás alatt lévő nemzetközi diákszövetség ilyen szellemű közleményeit. Ezek a propagandaanyagok voltak az egyetlen összefoglaló és szelvében terjesztett „munkák” a magyar forradalomról. Ezért volt lehetséges, hogy még olyan emberek is, akik velünk rokonszenveztek, hamis adatok birtokában, rosszul, vagy ellenséges beállítással ismerték a forradalmat.

Ugyanakkor a magyar emigráció talán eddig még nem fordított elég figyelmet arra, hogy a számunkra oly fontos — és egyébként nagyon érdeklődő — ázsiai közvéleményt tájékoztassa. A delegáció egyik nagy tapasztalata, hogy ilyen tájékoztatás elmulasztása bűn lenne a magyar forradalommal szemben, ha meggondoljuk azokat a lehetőségeket, amelyek a forradalmi eszmék alapján álló emigráció és a jövőnd Magyarországra számára Ázsiában kínálkoznak.

Ez annál is inkább fontos, mert a delegáció fogadtatása nem volt egységes. Voltak — főleg Japánban — barátságos, sőt ellenséges hangok a magyar forradalommal és delegációikkal szemben. Ezeket a csoportokat és egyes személyeket a szovjet propaganda befolyásolja, amely nagy aktivitást fejt ki az ázsiai országokban részben közvetlenül, részben közvetve, főleg ez országok kommunista pártjain keresztül. Ázsia tájékozatlanságára jellemző, hogy még gondolkodó és tájékozódó értelmiségiek is elhiszik több esetben a szovjet propaganda ostoba és átlátszó meséit, s nem egyszer komoly érvként kísérelték meg használni a delegációval szemben azt, hogy a forradalmat — mint mondták — „Amerika szervezte”. Jellemző, hogy minden olyan esetben, amikor ellenséges vagy bizalmatlan fogadtatással találkozott a delegáció, a vita után a meggyőző érvek, a felsorakoztatott tények, ha rögtön nem is győzték meg az ellenfeleket, mindenesetre elgondolkoztatták őket. Ez különösen aláhúzza a rendszeres és helyes tájékoztatás szükségességét.

Érdekes volt látni, hogy még azok a körök és csoportok, szervezetek vagy egyes személyek is, akik szimpátiával fogadták a delegációt, minden esetben kérték, hogy magyarázzuk meg a forradalom célkitűzéseit s csak akkor fogadták barátságot velünk szemben, amikor látták, hogy a magyar forradalom a függetlenségért, a demokráciáért, a társadalmi és szociális haladásért küzdött. Hallani sem akartak olyan barátokról, akik esetleg régi, a történelem által már pusztulásra ítélt rendszerek, vagy bármilyen diktatúrák hívei. A delegáció előtt világosan megmutatkozott, hogy Ázsiában nem lehet tartós és jelentős kapcsolatokat létesíteni a régi rendszerre visszakacsintó politikával. S ugyanakkor a társadalmi kérdések iránti nagy ázsiai érdeklődés és érzékenység miatt sem, de az ezt kihasználó szovjet és kommunista agitációval szemben sem lehet arra gondolni (egyéb okokról most nem is beszélve), hogy az 1945 előtti, sőt a világ, s benne a hazánk történetében lezajlott változásokat figyelembe nem vevő politika, — eredményes lehet. Ha egyéb nem, egy ázsiai út erről mindenkit kézzelfoghatóan meggyőzhet.

A delegáció többhónapos útja eredményes volt. Számos barátot szereztünk a magyar ügynek azon keresztül, hogy megismerték a forradalom igazi történetét. S ha Európában a leggyakrabban hallható kérdés utunkkal kapcsolatban az, hogy mit tudnak az ottani népek a magyarokról, tapasztalatunk szerint a legfontosabb feladat az, hogy segítsük elő, hogy minél többet tudjanak rólunk.

Hallatlan és eddig még nem kihasznált lehetőség van arra, hogy minél több igaz és helyes információt kapjanak rólunk az ázsiai népek. Azt lehetne mondani, hogy ez önmagában elegendő lenne ahhoz, hogy a magyar kérdés megoldása nagy támogatásra és rokonszenvre találjon az ázsiai népek és országok körében.

Nagy József

GÖMÖRI GYÖRGY

Szennyért való könyörgés

*El kell mocskulnom megint megint
hogy tisztaságodban gyönyörködni
tudjak*

*Nagyszemű bánatos-bibor meggyek
jutnak rólad eszembe
és mosolyodban nagyhatalmú kertész
öntözi a gyámoltalan orgonabokrot*

*Tenyered melegétől
feloldódnak a jégsüveges gondok
fészkebe repül bennem az öröm
ajultta gémberegett verébfőka*

*Eső kilipol a háztetőn
szülőnkja feszes magányomba pattan
sajnál az eső tétován beszélek
érzelemtelen kétszersült-szavakban*

*Ó hadd legyek mocskos megint megint
nyomorultabb a sárgubancos ebnél
szüld meg bennem a förtelmet a kint
A legjobb lenne hogyha nem szeretnél*

1956.

Ha akkor megtalálalak

*Néked építék minden fényt és meleget
mellkasomban
mint mérnökök kimérnek acélhidakat
jólétre
oly pontos-finoman terveznek téged
ösztonéim már huszonhárom éve*

*— de jaj mi lenne hogyha képzelt
palotáink összeomlanának?
hogyha a szívem berozsdásodva
megállna lassan?
keserű göröngyök egyideig még kiméltetek
hadd szedjek gyöngyvirágot kertekben és
szavakban*

... erősítsd meg omladozó hitemet ...

*— megismeresz majd ha egyszer újra élünk?
én más leszek és te is más leszel
ó csak egy jelt tudnál adni akkor
ó ha vérünk szövetsége erősebb lenne mint a
Léthe
s nem oldódván szikrázó évszázadokba
majd valahol egy északi erdőben
forrásra hajolva fellelnétek újra
tenyeredből innál s szólalna a forrás
szólalna a szikla.*

... néked építék minden fényt és meleget.

zúgná az erdő:
... erősítsd meg omladozó hitemet ...

akkor előlépnék
s befognám szemedet

1957.

Francia protestáns irodalom

Nemrég került kezembe egy már néhány évvel ezelőtt megjelent füzet, mely a protestáns keresztyénség hatását tárgyalja a francia irodalomra (Protestantisme et Littérature, Editions „Je Sers”, Páris). Nehéz probléma a vallás, különösen a protestantizmus, és az esztétika, a művészet, az irodalom viszonya. Vannak, akik tagadják a keresztyén művészet létjogosultságát s azzal érvelnek, hogy a bűnös ember az isteni alkotón, bármilyen szép és nemes is törekvése, csak rontani tud, önnön gyarlóságát a mű formájában talán igen, de tartalmában sohasem képes teljesen felülmúlni, kiküszöbölni. Mások viszont — a legtöbben azok közül, akik őszinte erőfeszítéssel keresik a keresztyén művész Isten által megszabott útját e világban — azt állítják, hogy az isteni parancs a természetfeletti uralkodásra és a tanúságtételre, a művészetre, az irodalomra is vonatkozik, Istent dicsérni és a világban felmutatni az isteni rendet, éppen a művészek elsődrendű feladata.

Ennek a felfogásnak hódolnak e kis füzet írói is. „Isten azt akarja, mondja Albert-Marie Schmidt az előszóban, hogy az ember kifejezze önmagát és a teremést”. Az a parancs, hogy „az ember a nyelv segítségével a világ teremtett lényeit, szenvedélyeit és eseményeit az értelem és az érthetőség szintjére emelje, nekik megadja az őket megillető rangot, és így ajánlja fel őket az Úrnak.” Az ember azonban általában ügyetlenül használja fel a szavak kincsét, valahogy érzi, hogy nyelve csonka, mert az eredendő bűn bizonytalanná tette. „Az íróknak jutott osztályrészül az a félelmetes feladat, hogy a harmónián, a melódián, a stíluson keresztül igyekezzenek ezt a bajt orvosolni.”

Voltaire, Sade, a felvilágosult és pikánsabbé, a forradalom országa a külföldi, nagyszámú és gyakran naív franciarajongók szemében rendszerint úgy tűnik fel, mint egy pogány atheista irodalom hazája. Ha nem is mindig a szó szoros értelmében vett keresztyén ihlet, de a vallásos érzület valóban jobban áthatja például a német és az angol irodalmat, mint a franciát. Milton, Klopstock mellé legfeljebb a nagy, de féktelen és már nyelvében is elavult d'Aubignét állíthatjuk, Dickens hősei sokkal inkább mozognak egy magától értetődően keresztyén világban, mint Balzacéi.

A jobban tájékozott külföldi „rajongó” egyhamar észreveszi azonban az e fajta általánosítás tarthatatlanságát. Meg kell állapítania egyrészt, hogy ilyen összehasonlításoknál a vallásos érzület mellett szükségszerűen mindig szerepet játszik a nemzetek sajátos jellege, szellemisége is — különben bizony a mi irodalmunk is nagyon istentelen volna, hiszen nem metafizikája teszi naggyá, közelebb áll a földhöz, annak szagához és színéhez, mint az éghez és a magasban lebegő eszmékhez. Másrészt felfedezi, hogy a nem-keresztyén tradíció mellett régi hagyománya van Franciaországban a katolikus irodalomnak is, melynek pl. a mi századunkban a költészet terén Claudel és Jouve, a regényirodalom terén pedig Bernanos és Mauriac a legragyogóbb képviselői.

Az említett füzet a nagy áramlatok mellett a protestáns (Franciaországban elsősorban református) szellemű irodalom kisebb, de tagadhatatlan jelentőségére akar rámutatni. Gazdag protestáns irodalomról tulajdonképpen csak a XVI. században, a reformáció idejében beszélhetünk. Míg a középkor hitét és vallásos érzelmeit elsősorban drámában örökítette meg, a reformáció hívei a lírai költészetet tették meg Istenhez való viszonyuk nagyszerű kifejezőjévé és itt nemcsak Marot Kelemennek és Béza Tódornak a maguk korában irodalmi szempontból is jelentős zsoldfordításaira gondolunk, hanem arra a kimeríthetetlenül gazdag, hol meghitt, hol határtalan apokaliptikus viziókat idéző vallásos költészetre is,

mely a rendszerint csak pikáns elbeszéléseiről ismert navarrai Margittól d'Aubignéig és a nemrég felfedezett és rehabilitált Sponde-ig terjed. Itt kell megemlítenünk azt a különös és mindmáig kellően még meg nem magyarázott tény is, hogy a XVI. századvégi színes, szenvedélyes és dinamikus barokk vallásos költészet Franciaországban a puritán református körökből ered és főképpen a kálvinista d'Aubigné, du Bartas és Sponde nevéhez fűződik, miközben tudvalevő, hogy a barokk stílus általában a katolikus szellemmel áll kapcsolatban.

A költészet mellett a többi műfajok is virágoztak a reformáció ihletétől. Kálvinnak és tanítványainak — hogy csak egy példát hozunk még fel — nagy érdemei vannak az elvont klasszikus francia próza megteremtésében.

A XVII. századtól fogva nem annyira nagy alakjai révén, mint inkább szellemi irányával hatott a protestantizmus a francia irodalomra: a tudomány szeretetével, befelé, az emberi lélekhez forduló erkölcsi analízisével, pedagógiai és politikai elképzeléseivel. A központi királyi hatalom által üldözött hugenották számára talán éppen a politikai kérdés volt a legfőbb: hogyan lehetnek engedelmes alatt-

valói annak, aki üldözi őket, legszentebb meggyőződésük ellen tőr? Így születik meg az abszolutisztikus királyság határain a politikai kritika, így válnak a XVII. század üldözött reformátusai a XVIII. század modern politikai gondolkodóinak előfutáiraivá. Ugyancsak az üldözés teszi érthetővé a szabadság eszméjének központi szerepét a korabeli hugenották gondolkozásában, a szabadságét, mely aztán részben a későbbi korok protestáns és atheista liberalizmusába torkollik.

Azzal, amit a füzet írói az utolsó 150 év protestáns irodalmáról mondanak, már nehezebb teljesen egyetérteni. Nem is protestáns, hanem protestáns származású írókról beszélnek, Constantról, Gideról és másokról. Hogy van közöttük több közös vonás, hogy morális-ták, hogy az abszolút őszinteség szigorú, kétségbeesett keresői, mind igaz, de itt bizony már nem protestáns irodalmi vonalról, hagyományról van szó, hanem csak arról, hogy felfedezzünk egy-két individuális esetben néhány, a francia protestantizmusra általánosan jellemző vonást.

Nem könyvkritikát akartam írni, nem hibái miatt számoltam be e kis könyvről, hanem azért, hogy lássuk Franciaországnak, a francia szellemnek egy másik, kevésbé ismert arcát is.

K. V. A.

IGE

„Légy áldás!”

Elovasandó: I. Mózes 12 : 1—5.

Amikor az Úr Ábrámnak (a későbbi Ábrahám) Háránban megjelent, így szólt hozzá: „Eredj ki a te földedből és a te rokonságod közül és a te atyádnak házából, a földre, amelyet én mutatok néked. És nagy nemzette teszek és megáldalak téged és felmagasztalom a te nevedet és áldás leszsz. És megáldom azokat, akik téged áldanak és aki téged átkoz, megátkozom azt: és megáldatnak tebenned a föld minden nemzetségei.”

Csudálatosan gazdag ígérét ez. De nem csupán ígérét. Ha Ábrahám történetét elolvassuk, világosan látjuk, hogy Isten beváltotta ezt az ígérét. Ábrahám, akit hosszú ideig, mint gyermektelent ismertek, késő vénységében Izsákban fiútudót nyert és nagy népnek az ösátyja lett. Ő, akinek mindent el kellett hagynia, hogy az isteni hívó szót kövesse, idővel nagy gazdagságra tett szert. Ő, aki mint ismeretlen jövevény érkezett Kánaán földjére, ott később nagy tekintélyre és tisztességre emelkedett. Hosszú élete alatt az Úr elhalmozta őt áldásaival, testiekkel és lelkiekkel egyaránt. Hiszen Ábrahám Isten országában is egyike a legnagyobbaknak. Hitben, istenfélelemben és engedelmisségben, mindannyionk számára követésre méltó példa.

I. Mózes 12 : 2 utolsó részét a Károli biblia így fordítja: „és áldás leszsz”. Az eredeti szövegnek azonban parancsoló jelentése is van: „légy áldás!” Több fordító így adja vissza az eredetit. Így értve nemcsak ígérét ez a szó, hanem egyúttal parancs is. Ábrahám élet-hívását fejezi ki. Arra hivatott el, hogy áldás legyen mások számára is.

„Légy áldás!” Ez volt az isteni hivatása annak a népnek, amelyik Ábrahámától származott: Izrael népének.

„Légy áldás!” Ez az isteni hivatása az újszövetség népének: Krisztus egyházának is. Mindazoknak, akik hozzá tartoznak. Neked is Testvérem!

Hogyan lesz az ember áldás? A hitből fakadó engedelmisség útján. Amikor az Úr, Ábrahámot Háránból kihívta, nagy áldást helyezett

kilátásba, de nagy áldozatot is követelt tőle: el kellett hagynia atyját, testvérét, rokonságát és elmenni egy messzi, ismeretlen országba. Mit gondolsz Testvér, vajjon Ábrahám áldás lett volna-e akkor is, ha nem engedelmeskedett volna az isteni parancsnak? Egész biztosan nem! Az Úr kihívta őt a szülőföldjéről, mert szövetséget akart kötni vele, az Ő örök kegyelmi szövetségét. Ebben a szövetségben lett Ábrahám részese az isteni áldásnak. Szövetség—hit—engedelmesség—áldás.

Testvér, Te is beletartozol Isten kegyelmi szövetségébe. Ennek jelét, a keresztséget, láthatatlanul, de valóságosan ott viseled a homlokodon. Az Úr hitet és engedelmisséget vár Tőled. Engedelmes vagy-e Neki mindig és mindenben? Az Úr Jézus Krisztus mondotta: „Aki inkább szereti atyját és anyját, hogynem engemet, nem méltó énhozzám; és aki inkább szereti fiát és leányát, hogynem engemet, nem méltó énhozzám és aki föl nem veszi az ő keresztyét és úgy nem követ engem, nem méltó én hozzám”. (Máté ev. 10 : 37 sk. vv.). Hajlandó vagy-e Őt követni, Neki engedelmeskedni? Íme a legtöbb keresztyén embernél az a baj, hogy elfordul Istentől, megtagadja a hitet és az engedelmisséget. Az ilyen ember nem lesz áldás, hanem csapás, átok a mások számára is.

Testvér, Te arra hívtál el, hogy áldás légy abban a környezetben, ahol élsz, azon a helyen, ahol dolgozol. Vajjon valóban áldás vagy-e?

Ábrahám a legmélyebb értelemben azért lett áldás még a késői nemzedékek, sőt a föld minden nemzetsége számára is, mert tőle származott a Krisztus testileg. Úgy is mondhatnók: ő hozta a Krisztust.

Testvér, te akkor leszel áldás a mások számára, ha Krisztust „hozod” mindenütt, ahol megjelenesz. Ha Őt szereted teljes szívedből, Őt követed, Neki szolgálsz. Ha az Ő békessége tölti be szívedet s az Ő ereje hatja át életedet. Egy édesanya és édesapa áldás lesz gyermeké számára, ha őket Krisztushoz vezet és imádkozni tanítja. Egyik ember a másik számára, ha Krisztusról tesz bizonyosságot nemcsak szóval, hanem életével is. Egyházunknak és világunknak hívó istenfűző és engedelmes férfiakra és nőkre van szüksége.

Az Úr vezessen Igéje által és erősítsen Szent Lelkével, hogy valóban betöltsd élethivatásodat és áldás légy!

K.

És visznek, abova nem akarod...

HELMUT GOLLWITZER

VIII

Akinek az otthoni gyülekezetből jövet népünk keresztyénységét illetően még voltak némi illúziói, az ezeket a fogságban teljesen elvesztette. Itt újból megerősítést nyert az a katonakorban szerzett tapasztalatom, hogy népünkben mennyire tért hódít a keresztyénstől való eltávolodás. Láthattuk, hogy még a keresztyénellenes agitációt kifejtő nemzetiszocialista tekintély és annyi más olyan szemlélet összeomlása után, amely az embert megakadályozta abban, hogy mindennapi életében a keresztyén ígét komolyan vegye, most a hadifoglyok körében is, — akiknek tartalom nélküli életét nyilván csupán csak az Ige segíthette új tartalomhoz — csak kevesen voltak olyanok, akik tántoríthatatlanul, teljes határozottsággal vágyakoztak utána és csak kevesen, akik még otthoni gyülekezetükből hozták át aktív lelki életet. „A keresztyének távol vannak egymástól”; Luther eme szavainak igazsága éppen a fogságban ütközött ki világosan fájdalmas szemléletességgel.

Együttal azonban azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy bár az Egyháznak, mint népegyháznak sokkal kevesebb aktív tagja volt, mint azt józan ítéletünk alapján elvárhatunk volna, mégis nagyobb határfokkal rendelkezett, mint ahogy azt szkepticizmusunkban gondoltuk. Az Egyház hagyományos szerepe a nép életében, a vallásoktatás és a bár nem teljes értékű keresztyéni nevelés és morál elterjedése útát nyit a keresztyéni tudat bizonyos maradványához, amelynek hiánya népünk lelki kórságát még jobban súlyosbította volna. Nincs okunk arra, hogy ezzel vizsgálgadjunk, vagy hogy ezt túlértékeljük; el kell azonban ismerünk, hogy az Egyház felelősségének ezáltal még bizonyos lehetőségei adódtak s megmaradt az embernek némi készsége arra, hogy elfogadja szavainkat, amelyek helyes alkalmazásáért még felelősséggel fogunk tartozni. Igen tanulságos volt, hogy olyan társaink, akiktől gyakran nem is vártuk volna, a szovjet élet oly gyakran tapasztalt visszasságait, az ifjúság szekszuális elvadulását, a lopás általános elterjedését, a kíméletlenséget és a hazugságot arra vezették vissza, hogy — „e népnek nincs Istene” (ami egyébként, mint előbb már magállapítottuk, helytelen általánosítás). Gyakran a legmeghatóbb módon nyilvánult meg az a vágy, hogy az otthoni harang zúgását hallják s fogadalmat tettek, hogy hazatérés után a templomba fognak járni.

Ha ezeket nem is értékelem túl, mégis figyelembe veendőek e jelenségek, mivel mint végső sejtélem nyilvánult meg bennük az Egyháznak jelentősége a világgal szemben és ezzel megnyilvánult az Egyháznak, mint a nép létező egyházának feladata is.

Tapasztalataink az összes ismertetett esetekben kedvezőbbek voltak, mint ahogy azt általában a táborokban uralkodó viszonyok alapján várhattuk volna. A szovjet funkcionáriusnak jó érzéke volt ahhoz, hogy a felülről érkezett parancsok közül melyek azok, amelyeket komolyan kell vennie és végre kell hajtania és melyeket nem. A táborokban általában sehoh sem lehetett szó a vallásos élet szabadságáról. Az istentiszteletek engedélyezésére benyújtott kérelmeket többnyire kereken elutasították, a kérelmet előterjesztő papot pedig áthelyezték más táborba, — gyakran valami kifogással vagy anélkül, büntetőtáborba —, vagy az engedély megadását olyan fondorlatos feltételekhez kötötték, amelyek felérték az elutasítással. Az ígéhirdetés szövegét előbb írásban kellett benyújtani, azt a politikomisszár gúny és megvetés

kíséretében, valamint rosszindulatú bizalmatlansággal átjavitotta; ennek következtében azt mindig át kellett dolgozni és az engedélyezett szöveget azután szószertint előadni. Az ígéhirdetés így a lehetetlenséggel volt határos és a legtöbb esetben lemondtak arról, hogy azt kiharcolják. Ez természetesen elsősorban a „rezsim”-táborokra vonatkozott; Azbesztben az ideérkezés előtti idők tapasztalatai már annyira elkedvetlenítettek mindenkit, hogy nem merem újabb próbálkozással kísérletezni. Így nem maradt más lehetőségünk, mint titokban folytatni az íge hirdetését.

Hogy milyen körülmények között bukkantam az azbeszti bibliaolvasókörre, azt már elmondtam. Ez a kör éppen az utolsó évben felmerült sok nehézségeink közepette nyújtott vigasztalást, és számunkra sok tekintetben igen tanulságos volt. Mindenképpen ökumenikus gyülekezet volt. Hogy a feltűnést elkerüljük, többnyire más-más időben, külön csoportokban gyülekeztünk a barak valamely sarkában, a faraktár máglyái között vagy más kevésbé feltűnő helyen; ha azonban azbeszti tartózkodásom vége felé olykor teljes számmal voltak jelen, úgy e gyülekezet nem volt kevésbé vegyes, mint valamely ökumenikus konferencia.

Eredeti magvát egy csoport alkotta, melyet azzal lehet jellemezni, hogy különböző felekezeti árnyalatok pietistáiból tevődött össze: a „Landeskirche”-hez tartozók a rajnai pietizmusból, az E.C.-ből és a C.V.J.M.-ből (K.I.E.) jöttek, egyikük Fritz von der Rapps csoportjához tartozott, míg egy másik sváb misszionáriuscsoport leszármazottja volt. Ehhez két baptista, egy darbysta s egy, sugallatát a krawelitzki gyülekezetből kapott orvos járult, aki szintén nem tagadhatta a pünkösdisták mozgalommal való kapcsolatát. E kör később még a „Landeskirche” néhány hívőjével, több katolikkal, egy görög-keletivel, egy swedenborgiánussal és egy a Christian Science-hez közelálló taggal bővült ki.

Ez volt tehát az eredménye annak a leglényegesebb különbségnek, amely a polgári életformát a katonai, méginkább pedig a fogoly életformájától elválasztotta. A polgári életben mindenki szabadon választotta meg életkört és az

Az „Evangélikus élet” közlései szerint a Magyar Evangélikus Egyház vezetésében széleskörű személyi változások vannak folyamatban.

Mint ismeretes, 1956 őszén az Északi Egyházkerület addigi püspöke, D. Dr. Vető Lajos lemondott tisztségéről és azt Thúróczy Zoltán vette át. Ugyanígy került, illetve került vissza a Déli Egyházkerület élére D. Ordass Lajos, akinek rehabilitációja egyébként már 1956 nyarán folyamatban volt. — Ezt követően több mint egy év múlva, azaz 1956 decemberében a kormányzat (a Népköztársaság Elnöki Tanácsa) kijelentette, hogy Vető Lajos lemondását nem fogadja el. Ez az állásfoglalás egyértelmű Thúróczy püspök elmozdításával, bár a hivatalos közlemény az ő nevét nem említi.

Nagyrészt hasonló szellemű határozatok születtek ezután az Egyetemes Presbitérium 1957 decemberében tartott ülésén is, az egyetemes felügyelői, főtítkári és egyéb fontos pozíciók kérdésében.

Az események mechanizmusára éles fényt vet az egyház vezetősége és Kállay Gyula művelődésügyi miniszter között ez év januárjában történt levélváltás. Az egyház vezetősége kérte, hogy az eszközölt változtatásokra való tekintettel az állam hívja vissza azt a miniszteri biztost, akit hónapokkal ezelőtt az evangélikus egyházkerületekhez kirendelt bizonyos Kállay miniszter válaszában nyugtázza az egyház közötti tárgyalások során fölmerültek. Kállay miniszter válaszában nyugtázza az említett változtatások jó hatását, de hangsúlyozza, hogy a jóviszony teljes helyreállít

A szerkesztőség és kiadóhivatal címe megváltozott. Új, végleges címünk: Postbus 7115, Amsterdam-Z.2. Leveleket kizárólag erre a címre kérünk.

ezzel le is zárult. Itt olyan kör keretel között éltünk, amelyben bennünket azonos érdek vagy a felfogások iránti rokonszenv vezérelt. Amit másokról tudtunk, azt előítéletek vagy a megismerés hiánya határozták meg; nem akartunk egymáshoz közelebb férközni. A század vagy tábor együttélésében azonban nem választhatuk meg azt a kört, amelyben éltünk és így egymáshoz közelférköztünk. Itt a mindennapi együttélésben olyan társadalmi csoportokhoz tartozók találkoztak egymással, akik máskülönb- ben aligha kerültek volna egymással érintkezésbe; így az egyetemes keresztyén Egyház különböző árnyalataihoz tartozók is. Katolikusokat ádázan gyűlölő protestánsok csodálattal fedezték fel a krisztushívő katolikusok bensőséges vallásosságát és a rózsafüzérimában rejlő komolyságot, míg a katolikusok gyakran elsőízben tapasztalhatták a Megváltó személyének felajánlott életben rejlő erőt és a gyakori bibliaforgatásból fakadó lelki gazdagságot. Az ellentétek, amelyek eddig magukra vonták a figyelmet, vesztek súlyukból s aki egyedül- létében a bajtársak nagy tömegében olyan társra bukkant, aki egy kis fekete könyvecske olvasásában volt elmerülve, az már nem igen kérdezte azt, hogy ez vajon a zsoltárok könyve vagy a biblia skót kiadása, hanem elsősorban annak örült, hogy vele együttérző lélekre talált.

Igy kapcsolódott össze váratlanul és ellenállhatatlanul ez az ugyanazt az Urat szolgáló közösség — amelyről eddig a fennálló különbségek miatt részben vagy teljesen megfeledkeztek —, anélkül és az előtt, hogy róla valamilyen teológiai elméletet lehetett volna alkotni. Mi biztosította azonban egy ilyen összetakolt közösség tartós fennmaradását, amelyet nemcsak az érzés kapcsol össze, hanem amelynek összejövetelek során és közös cselekvésben is meg kellett állania helyet? (folytatjuk)

tására további intézkedések szükségesek, „különösen ami a Déli Kerület vezetését illeti”. A miniszteri biztost ezért csak az Északi Kerületől rendeli vissza, a Déli Kerületnél működését „egyelőre” továbbra is szükségesnek tartja.

Dr. Visser 't Hooft, az Egyházak Világtanácsának a főtítkára levelet intézett a magyar hatóságokhoz, melyben rámutatott arra, hogy a magyar Egyházaknak teljes szabadságuk kell, hogy legyen vezetőik megválasztásában. Visser 't Hooft kijelenti levelében, hogy a Világtanács támogatja mindazokat, akik a magyar egyházakban az Egyház szabadságáért szállnak síkra.

A tiszántúli református egyházkerület közgyűlése december 20-án ült össze Debrecenben. A közgyűlés során felkérték Péter Jánost, aki 1956 október 31-én püspöki székét az egyházkerület rendelkezésére bocsátotta, hogy lemondását vonja vissza. Péter János ennek a felhívásnak nem tett eleget s ezzel az egyház vezetésétől véglegesen visszavonult. Határozata együttal azt jelenti, hogy a vezetés Bereczky Albert püspök kezében van, aki nemrég épült fel súlyos betegségéből.

Az ökumenikus sajtószolgálat zürichi értesülése szerint a külföldről tett kísérletek, melyek arra irányultak, hogy befolyást gyakoroljanak a magyar református egyház vezetőségének összeállítására, a református egyház helyzetét inkább súlyosbították, mintsem hogy megkönnyítették volna. (Pb NHK.)

FILM

Le Notti di Cabiria

Feltűnően gyorsan és töretlenül ível *Federico Fellini* olasz filmrendező pályája, néhány évvel ezelőtt kezdett önállóan filmeket rendezni és ma már a világ legnagyobb, leg-híresebb rendezői közé tartozik.

Fellini nevét ma már Chaplinnel szokás egy lapon emlegetni, nemcsak művészi értéke, nagysága miatt, hanem azért is, mert akár Chaplin, ő is ráüti minden filmjére a maga teljesen egyéni és mégis mélyen, általánosan emberi bélyegét. Témaik megválogatásában van némi hasonlóság, mindkettő a legszívesebben szegény, szerencsétlen, a társadalom margóján élő emberek bajairól és örömeiről beszél, de míg az északi Chaplinben több a keménység, a keserűen ironikus filozófia, a latin Fellini mindenütt megőrzi a Dél melegét, az élet költői szépségét és még a fájdalmakban is meglátja az emberiség könnyes mosolyát, tántoríthatatlan bizalmát.

Előző nagy filmjei *I Vitelloni*, *la Strada*, *Il Bidone* után nagy érdeklődéssel várta a nézőközönség „Cabiria éjszakái”. *Il Bidone*-nak egyetlen komoly hiányossága a cselekmény bizonyos fokú szétesése volt, egyszerre több ember sorsáról számolt be a film és e sorsok nem forrtak magátólértetődő, megingathatatlan egységgé. Mintha okult volna belőle a rendező, ezt a filmjét teljesen Cabiria, a főszereplő köré építette.

Cabiriát *Giuletta Masina* játssza, Fellini felesége és egyben filmjei általa felfedezett főhősnője, aki ezért a szerepéért az 1957-es cannesi díjat kapta és aki ezzel a szereppel a — „La Strada” mellett, ahol a felejthetetlen Giel-sominát alakította — a világ legnagyobb színésznői közé emelkedett. Arca tulajdonképpen nem szép, járásában, egész fellépésében mintha volna valami sutaság, nem is jelenik meg soha férfiakat vadító „vamp” szerepekben, sohasem lesz talán „olyan” népszerű, mint Marilyn Monroe vagy Gina Lollobrigida, de az emberi érzelmek olyan gazdag skáláját képes kifejezni, játékába olyan hajszálnyi finom és mélyen emberi árnyalatokat visz, hogy a ma élő filmszínésznők közül aligha vetélkedhetik véle valaki.

Cabiria egyszerű utcalány, de a rendező nem választja azt a lassanként igen elterjedt olcsó megoldást, hogy mindennel a társadalmat vádolja; Cabiria nem a szájalomraméltó, mások gonoszságából rossz útra tévedt utcalány típusának legújabb kiadása. Tud kiabálni, tud szitkozódni, mint a többiek, de gondolatai, reakciói egyszerűek és tiszták és amikor nagy nehezen rászánja magát egy zarándokútra és a gyónás és az ereklyék megcsókolása után látja, hogy minden marad a régiben, kétségbeesetten kiált fel: „Hát nem változtunk meg?” Tiszta, boldog életre való, nem pathétikus, nem romantikus, hanem majdnem tudat alatti ösztönös vágyódása során egyik súlyos csalódás éri a másik után, de bizalma — s talán hite — nem hagyja el soha.

„Cabiria éjszakái” a téma — és cím — ellenére határozottan erkölcsös film, elgondolkasztja, ritkán megérett mély és nemes tapasztalatokkal lelkileg megtisztítja a nézőt, akár csak az Arisztotelesz kedvére való tragédia. És bár nem mernők a francia református hetilap, a *Réforme* filmkritikusaival együtt állítani, hogy egy igazán keresztényen filmmel állunk szemben, hisszük, hogy mondanivalója olyan erkölcsi magaslatozon mozog, melyeket a legtöbb modern film meg sem közelít.

„La Strada” volt Fellini legtökéletesebb művészi alkotása, több benne a költészet, a költő, eredeti fény. De „Cabiria éjszakái” a legmegrázóbb, a legáltalánosabban emberi filmje.

K. V. A.

(Folytatás a 2. oldalról)

(TRÓPUSI AFRIKA ÚJ ARCA)

idegenül áll Trópusi Afrika szellemi kérdéseivel szemben, pedig ezek annak a nagy változásnak a következményei, amelyet gazdasági, társadalmi és szellemi téren éppen ő indított el. A nyugati élet szétforgácsolt mivolta — miként Dagadu jogosan megjegyzi — nagyon megnehezíti a kölcsönös megértést. „Gyakran fájdalmas az afrikaiaknak az is, ha észreveszik, hogy a nyugati kereszténynek egyes dolgokat lelkinek, más dolgokat viszont világinak minősítenek. Az afrikai gondolkodás nem ismeri ezt az ellentétet, az életet egységesnek tekinti és minden élet szent előtte.” Komolyan meg kell mindezt gondolni, hiszen a jövőben egyre gyakrabban kerülünk szembe Afrikával éppen úgy, mint Afrika Nyugattal.

Hadd idézzük itt Sartre egyik tanulmányából (Orphée Noir, Fekete Orpheus), — melyben mint nyugati ember az afrikai létezésével és világnézettel szemben elfoglalt álláspontjáról számol be — a következő sorokat: „A számról mindent tud a fehér ember. Mindez azonban csupán a dolgok felületét súrolja. Nem ismeri az idő folyamát, az életet. A néger szellemiség viszont beleérezés útján fog fel mindent. A fekete ember titka az, hogy létezése forrása és a Lét gyökere azonos.” „A haszon gondolata által felajzott fehér ember tevékenykedésével a fekete ember a maga szenvedésének igaz voltát állítja szembe; mivel neki az a kiváltság jutott osztályrészül, hogy a szenvedések legmélyét járja meg, a fekete faj kiválasztott faj.”³⁰⁾

Mit vár Afrika Európától?

Befejezésül az egyik legnagyobb élő afrikai költő és államférfi Léopold Sédar Senghor hasonló című cikkéből szeretnénk néhány gondolatot kiragadni.³¹⁾ Az afrikai négernek legnagyobb erőforrása, mondja Senghor, az életművészetnek egy bizonyos formája, melyet sosem vesztek el. „Egész népfajok pusztultak el mélabúban leigázásuk következtében. A néger (azonban) a gyarmatosításból új erőt merítettek, hogy képesek legyenek élni és énekelni. — Az afrikai négernek legjelentősebb lelki adománya az a bölcsesség, mely maga az életművészet. Ők ezt évezredekkel ezelőtt fedezték fel és azóta mindmáig megőrizték. Ez lett lelkük természetes kifejezője, mely, éppúgy mint lelkük, lényükben s tulajdonképpen magában a testükben gyökerezik. Ebben lelkük meg a feketék által lakott Afrika kultúrájának szellemi magvát. Ennek a kultúrvilágnak a legjellemzőbb vonása az egység, melyben minden mindentől és egyben önmagától is függ: fizika és metafizika, vallás, erkölcsi, művészeti, politikai és gazdasági élet, atom és Isten. De ez egy organikus kultúrvilág, melyben az értelem az intuíciónál, a cselekvés az eszméből, az élet a halálból táplálkozik.” Senghor utal továbbá arra — amint azt mi is tettük e cikk folyamán —, hogy a néger által lakott Afrika társadalmá több mint kollektivitás: közösség. „Az ember csak azért fejlődik ki ott — mondja Senghor —, mivel támaszt talál és csak azáltal kapja e támaszt, hogy magába fogja őt egy társadalom mint a magot a héjja.” „A feketék által lakott Afrika legnagyobb hibája az, hogy nagyobb szerepet tulajdonít az intuíciónak mint az értelemnek, hogy fontosabbnak tartja a szándékot, mint a tettet, s hogy inkább a múltba és a jelenbe tekint, mint a jövőbe. Afrika legnagyobb gyengesége az, hogy több benne az indulat, mint a megfontolt akarat.” Ezen a ponton sokat segíthet Európa a maga racionális gondolkodásával mind a gazdasági élet mind pedig a nevelés és közoktatás területén. „Európának azonban ugyanakkor ügyelnie kell arra is, hogy ne kényszerítse rá a maga vallásos felfogását az afrikaiakra. Itt nem a kereszténységre gondolok — mondja Senghor —, amely, éppen ellenkezőleg, választ ad az afrikaiak félelmére, hanem a haladásba, a pénzbe és az

atheizmusba vetett hitről. Európa és Afrika kultúrvilága egymást kiegészítik.” „Az európai kultúrát egy centripetális mozgás vezeti. Az európai ember, az értelem és az akarat embere, nem érzi át a természetet; inkább gyűlöli azt. Csupán anyagot és mechanizmust keres benne; leszereli, szétbontja, hogy eszközzé alakítva a maga anyagi hatalmát gyarapítsa vele. — Ezzel szemben az afrikai néger egy centrifugális mozgás irányítja, mely őt közelebb viszi a természethez. A természet az afrikai számára nem tárgy, nem eszköz. Ő azt nem látja, hanem mélyen átérzi, szinte tapasztalja az intuíción és szeretet fellobbanásában.”

Afrika Európától mindenekelőtt egy olyan érdekes segítséget vár egy „új” Afrika felépítéséhez, melynek során Európa megérti, hogy az evvel a világrésszel való kapcsolatot közben nem csupán adhat, hanem sokat kaphat is.

³⁰⁾ „De l'outil, le blanc sait tout. Mais tout grille la surface des choses, il ignore la durée, la vie. La négritude, au contraire, est une compréhension par sympathie. Le secret du noir c'est que les sources de son existence et les racines de l'être sont identiques.” „A l'absurde agitation utilitaire du blanc, le noir oppose l'authenticité de sa souffrance; parce qu'elle a eu l'horrible privilège de toucher le fond du malheur, la race noire est une race élue.” L. S. Senghor (ed.): Anthologie de la nouvelle poésie Nègre et Malgache de la langue Française, 1948. IX. sk. II.

³¹⁾ L. S. Senghor: Ce que l'Afrique attend de l'Europe; Marchés Coloniaux, 1955. május 14. 11. évfolyam, 496. szám, 1325. sk. II.

JOJJETEK

Keresztyén havi lap.

Szellemi fórum.

Kiadja

az Admiraal de Ruyter Fonds

Szerkesztőbizottság:

Kibédi Varga Aron, Tóth Miklós, Tüski

István, Végh József.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Postbus 7115, Amsterdam-Z. 2., Hollandia.

Minden cikkért szerzője felel.

Kéziratokat nem őrünk meg és nem adunk vissza.

Évi előfizetési díj: Anglia: 4,— sh., Ausztrália: 10,— sh., Ausztria: 15,— Sch., Belgium és Luxemburg: 25,— fr., Franciaország: 200,— fr., Hollandia: 2,— gld., Németország: 2,— DM., Svájc: 2,50 fr., Svédország: 3,— Kr.

Félévi előfizetési díj a fenti összegek fele.

Megrendelhető:

ANGLIA:

Mező Lajos, 134, George St., London S.W 1

AUSZTRÁLIA

Domahidy András, 142, Townsend Rd.,

Subiaco, W. A.

AUSZTRIA:

Wien VII, Neubaugasse 44/3.

BELGIUM

Galgóczy Károly, 1, Rue des Secours, Bruxelles

FRANCIAORSZÁG:

Vánkay István, Cité Universitaire,

Maison du Japon, Paris XIVe

és

Société Balaton, 12, Rue de la Grange-Batelière, Paris IXe

HOLLANDIA:

Postbus 7115, Amsterdam-Z. 2. Postai csekk száma: 316430, Admiraal de Ruyter Fonds, Utrecht.

NÉMETORSZÁG:

Ismaningenstr. 68/0, München 27.

SVÁJC:

Rebgasse 38, Basel.

Más országokból szíveskedjenek olvasóink közvetlenül a kiadóhivatalhoz fordulni.